

Jak legenda české sexuologie inspirovala Milana Kunderu

ŘÁD SMĚŠNÝCH LÁ

Ve dveřích vinohradského bytu mě vítá kocour Čenda a po něm profesor **IVO PONDĚLÍČEK (80)**, graduovaný estetik, jinak též klinický psycholog, sexuolog, vysokoškolský učitel, publicista, spoluautor kultovních knih *Lidská sexualita* či *Sexuální zrání mladého muže*, celoživotní recesista a v posledních desetiletích malíř.

Hned v přední visí nad vstupními dveřmi dílo, o němž autor říká: „To je ústřední obraz mého malířského životního příběhu. Má název: Přeměna sexuologa v malíře prostřednictvím Minervy, bohyně lékařů a učitelů. Z něj lze pochopit úděl člověka, který šedesát let ne-

maloval, a když opustil svůj celoživotní obor, tak se do toho pustil. Jsem v posledním období života, nastává můj podzim a zima. Čas, kdy jsem začal malovat a vše ostatní odmítám, jenom maluju.“

Odmítáte i rozhovory, ovšem teď spolu mluvíme. Ve vaší memoá-

rové knize *Outsiderova zpověď*, ale i při jiných příležitostech uvádíte argumenty, jako že slova ztrácejí význam, je jich příliš a nikdo je moc neposlouchá.

Ano, já už slovům nevěřím. Slova se nyní rozumí špatně a o to hůře, čím se jejich zásoba zvětšuje;

nebo se jim nerozumí vůbec. Války se vedou o slovo. Politici a tvůrci veřejného mínění to ale nevědí a žvaní a žvaní. Mnohomyšlní kýčaři a reklamní zaprodanci si to vůbec neuvědomují. Vlivem médií jsou dnes slova příliš inflační. Nemají cenu pro budoucnost, žijí

Profesor Ivo Pondělíček přijal malířský pseudonym Dubroka. „To slovo nic neznamená. Zaujalo mě jako zvuk,“ podotýká. Obrazy tvoří u psacího stolu v pokoji vlnohradského bytu.

s vašimi iniciálami, jste získal v recesistickém sdružení Rád, v němž verbální projev – mluvený i psaný – byl základem komunikace. Toto společenství jste, jak stojí ve vašich memoárech, založil spolu s lordem Buckinghamem a ministrem pouští Vahabem. Později přibyli další členové, z nichž mnozí se o tom nikdy nedověděli.

Byl to Rád nikoho, pouze Rád, což je víc než Rád někoho. Založen byl v padesátých letech, v důsledku eskapismu čili úniku před zoufalou politickou atmosférou všude kolem nás. A jeho vzniku pomohla nádherná náhoda. Působil jsem tehdy jako klinický psycholog na psychiatrii v Karlových Varech a jednoho dne tam u mě zaklepal neznámý chlapík z Brna. Že prý přijel do lázni zkontrolovat svou milenkou, jestli mu není nevěrná. Žádal o radu, protože skutečně

strašně přeháněl – zkrátka erotoman. Mimochodem, ten pojem si kdekdo plete. Erotoman nemá zkušenosti se stovkami souloží. On o nich pouze mluví, ale když dojde na věc, často rezignuje. To byl i jeho případ, o sexu rád vyprávěl, a aniž by nás chtěl pobavit, ohromně jsme se mu, Vahab i já, vždycky nasmáli.

Tady je na místě říci podstatnou věc, že Vahab je Milan Kundera.

Nebyť Buckingham, jehož skutečné jméno nechci uvádět, tak bych celoživotního kamaráda Milana K. patrně nepoznal. Rád fungoval tak, že Buckingham sbíral historiky z terénu, některými dokonce žil, já jim dával dobrozdání psychologa a Milan za příspěvní své obrovské invence a nenapodobitelného smyslu pro humor je začal psát. Teprve mnohem později jsem některé z těch historek začal malovat.

Další otázka je víc než zřejmá: Takhle vznikaly sborníky povídek, které dnes známe jako Sešity směšných lásek?

Nejen to. Došlo i k filmování. Dalším členem Řádu se totiž stal režisér Antonín Kachlík. Jím na-

změnu okřikovali publikum, proč se směje, když je ten příběh tak krásný. Naštěstí se nic o našich projevech, a to hlavně při Pádu Berlína, nedoneslo na fakultu. **Přítom vy už jste byl dva roky před vznikem beriberismu zatčen a vězněn STB. Jak se vám podařilo vrátit na fakultu?**

Vězněn jsem byl kvůli domnělému členství v odbojové skupině, která však neexistovala. Když mě propouštěli z vazby, náčelník věznic mi řekl: „O tom tady nikde ani mluvit!“ Myslel tím nemluvit o zacházení ve vězení. Po propuštění jsem dělal loďníka a přidavače u zedníků. Na fakultu jsem se po roce vrátil zásluhou profesora Woolmana. Přinesl jsem jen lékařské potvrzení o své nemoci a vyšlo to. Počátkem padesátých let to byla velká klika. Byl jsem klikař, jak mi později často říkal Vahab. **Kromě úniků z reality pomocí recese často o sobě vyprávíte jako o outsiderovi. Přítom jste byl úspěšným psychologem, sexuologem, autorem mnoha publikací, filmologem, znalcem díla režiséra Ingmara Bergmana, přednášel jste na FAMU i na fi-**

BUCKINGHAM BYL ZVLÁŠTNÍ VYPRAVĚČ EROTICKÝCH PŘÍBĚHŮ A PŘI LÍČENÍ SVÝCH ZÁŽITKŮ Z TĚTO SFÉRY STRAŠNĚ PŘEHÁNĚL.

nevěrná byla. On byl asistentem marxismu-leninismu na jedné brněnské fakultě, po válce levicový intelektuál, ale svými soukromými tužbami na tom byl obdobně jako já, také hledal únik. A právě on přišel s nápadem založit Rád – protože se prý musí se mnou občas vidět, aby měl kontrolu nad svými milenkami. Jeho fádové jméno bylo lord Buckingham. Jako dalšího člena brzy navrhl svého letitého brněnského kamaráda, kterému jsme dali jméno Vahab. Tak se totiž jmenoval jeden egyptský ministr, což jsme vyčetli z novin. A Vahabovi jsme přidělili funkci ministra pouští.

Jak Rád fungoval? Scházeli jste se, případně si psali?

Buckingham přivezl později do Karlových Varů Vahaba, tehdy asistenta na pražské FAMU. Působil i v nějaké dramaturgické skupině na Barrandově, takže vymyslel záminku pro služební pobyt ve Varech: prý bude psát scénář filmu o Závodu míru. Hoši přijeli a bylo veselo. Teď je nutné poznamenat, že Buckingham byl zvláštní vypravěč erotických příběhů a při líčení svých zážitků z této sféry

točená povídka Já, truchlivý bůh o zamilovaném Řeku Apostolkovi a Janičce je nejen podle mne nejlip zfilmovaný Kundera.

Tady se musím vrátit k vašemu prvnímu eskapismu čili úniku z reality, při studiu v Brně počátkem padesátých let, a to k beriberismu. O co šlo?

Název jsme odvodili od jména Stalinova kata Lavrentije Beriji. Kdyby to prasklo a došlo k odhalení orgány Bezpečnosti, měli jsme náhradní verzi: že je beriberismus pojmenován podle nemoci z nedostatku vitamínu B u obyvatel Senegalu ... Celá ta parodie, parodie na surrealismus i na komunismus, vznikla v Besedním domě v Králově Poli. Tady jsme pili kvasnicová piva a debatovali o existencialismu. Na fakultu jsme chodili jen na přednášky profesora Franka Woolmana, jinak skoro vůbec ne, protože jsme tu školu považovali za podřadnou cenovou skupinu. Bavili jsme se i jinak. Jako beriberisté jsme chodili třeba na filmy Pád Berlína či Pytláková schovanka. Při prvním jsme se smáli, když moudrý hospodář J. V. Stalin ryl na zahrádce. Na druhém jsme pro

lozofické fakultě UK, působil na klinice popálenin. Jistě, často jste byl takzvaně odejit, ale outsider vypadá přece jen trochu jinak. Nemíníte to spíš jako položert?

Svým způsobem ano, protože od fady lidí, zejména žen, slyším: „No ale jestli ty jsi byl outsider ...“ Ovšem na druhou stranu jsem v životě doopravdy nedocílil toho, co jsem chtěl, a byl vždy vyšachován. Pojem outsider interpretuji podle slavné knihy Outsider od Colina Wilsona. Za outsidersy označil lidi, jako jsou třeba Pascal, Kierkegaard, Kafka, Nietzsche, Shaw ... Kvůli existenciálnímu odcizení a vlastní tvrdohlavosti se stali outsidersy, i když je dnes vnímáme jako velikány. Jim samozřejmě ne sahám ani ke kotníkům. Nicméně v jisté paralele vnímám takto své outsidersství jakoby s nimi.

Nelze pochybovat o tom, že jste byl v minulém režimu profesně několikrát vyšachován, avšak jako outsider – jakkoliv to může znít paradoxně – jste prožil pestrý život. Souhlasíte?

Ovšem, díky eskapismu! A také díky přátelům, jeho stoupencům! →

SEK

sořta den. Jejich nedostatečnost jsem pochopil i ve své praxi, zvláště v klinických oborech. Vykládá jsem slovy cizí pacientům, ale časem jsem smutně poznával, že jimi nemůžu vyjádřit všechno tak, aby oni slova chápali. A naopak z jejich strany jsem nemohl pochopit, co mi vlastně chtějí sdělit. A tak jsem se kolem svých šedesátin rozloučil se slovními projevy, samozřejmě ne nadobro, to ani nelze, ale v přednáškách či psaných publikacích, a začal jsem malovat.

Malířský pseudonym Dubroka, někdy se uvádí Dubroka ip, tedy

Duo Transsexual hostem Picassových hudebníků v maskách

Ale i díky vynuceným interdisciplinárním přestupům. Uplatnil jste se v medicíně, psal knihy o psychologii, filmu a sexuologii, získával vědecká i filmařská ocenění, nyní malujete a vystavujete obrazy. Tak pestrý život byste neměl, kdybyste se věnoval pouze jedné disciplíně a v ní stoupal ...

To připouštím. Ve čtyřicítce bych dosáhl vrcholu a pak bych se na něm snažil co nejdéle vydržet. Že mě tohle nepotkalo, za to mohu komunismu paradoxně poděkovat. Ale stejně to občas bylo peklo, například za normalizace. Navíc já byl od svých studentských let procpěl existencialismem, a tedy plný úzkosti. Bral jsem život jako úzkost, kterou lze – zjednodušeně řečeno – překonávat buď kariérou, nebo únikem.

Na FAMU jste se jako první u nás zabýval psychologií umění, ale za husákovské normalizace jste musel ze školy odejít. Naštěstí jste se díky vaší ženě, doktorce Jaroslavě Mašlové-Pondělíčkové, která pracovala v Sexuologickém ústavu, dostal k sexuologii. Společně jste napsali bestseller *Lidská sexualita*, který zmizel z knihkupectví během pár dnů.

Kromě jiných západních, a hlavně amerických pramenů jsme čerpali i z poznatků slavného Kinseyho Reportu. Dvě knihy Alfreda C. Kinseyho s titulem – doslova přeloženo – *Sexuální chování lidského samce* a *Sexuální chování lidské samice* znamenaly světový hit. Působily přímo kolumbovsky objevně, protože po letech tabuizace sexu najednou někdo například napsal, že x procent amerických farmářů mívá sexuální styk se zvířetem. To byla od něho šílená

Dvě ženy různých generací jako relikv dísentu

odvaha. Důležité bylo, že Kinsey pracoval v sexuologii se sociologickými metodami, byť dnešní metodolog sociálních věd by v nich určitě našel chyby. Kinsey, původně zoolog, získal obrovský materiál od dvanácti tisíc mužů a osmi tisíc žen. Druhý americký gól ve světové sexuologii zařídila vědecká dvojice Masters-Johnsonová při výzkumech s pomocí figurantů, kteří při souložích s prostitutkami měli na sobě snímače řady tělesných funkcí. O Kinseyem jsem věděl

z amerických odborných časopisů. U nás jeho práce nebyly k sehnání. Jeho publikace nám naštěstí půjčil tehdejší přednosta Sexuologického ústavu docent Raboch.

Jak se na Kinseyho díváte dnes? Byl totiž sexuální problematickou osobností.

Ano, pederast čili homosexuál s náklonností k chlapcům. Tenhle fakt česká veřejnost zaznamenala nedávno po zhlédnutí životopisného filmu Kinsey. To však jeho vědecký přínos světové sexuologii vůbec nesnižuje. Tím, že rozbil hloupé předsudky v oblasti sexu, pomohl tisícům lidí na celém světě.

Jak se sexuologie, poměrně mladá věda, u nás vyvíjela a vyvíjí?

Akademicky ji prosadil profesor Hyníe ve třicátých letech minulého století a ještě před válkou založil Sexuologický ústav. Zpočátku se oboru věnovali psychiatři, gynekologové i venerologové. Já chtěl v Sexuologickém ústavu v sedmdesátých letech také pracovat, ale kádrově mě neprověřili. Nicméně jako soudní znalec v sexuologii jsem se tam občas objevil. **Co soudíte o současném stavu sexuologie u nás?**

PROF. MGR. IVO PONDĚLÍČEK, CSc. (*17. 6. 1928 ve Strakoněch), klinický psycholog, sexuolog, teoretik filmu a masmédií, malíř. Vystudoval literární vědu a estetiku. Působil v Karlových Varech jako klinický psycholog (roku 1954 zde založil první manželskou poradnu u nás). Od roku 1959 přednášel psychologii umění a filmu na FAMU, později na filozofické fakultě UK v Praze. Po nuceném odchodu v roce 1972 se zaměřil na sexuologii a spolu se svou ženou napsal kultovní knihy *Lidská sexualita* a *Sexuální zdraví mladého muže*; je autorem pětadvaceti knih o psychologii, sexuologii a filmu (Bergmanův filozofický film, *Fantaskní umění*, *Lidská sexualita*, *Tvář a lidský úděl* aj.). V letech 1980–88 působil jako psycholog na pražské klinice popálenin. Roku 1990 se vrátil k přednáškám na FF UK. Roku 2007 vydal knižní rozhovor *Outsiderova zpověď*. Pod pseudonymem Dubroka Ip maluje a vystavuje své obrazy. Nyní vychází monografie o Dubrokově a jeho obrazech: *Groteskno v sexualitě i jinde*; k tisku ji připravili jeho někdejší žáci.

Starý osamělý sexuolog už nic nezmůže, zejména když je přespolní

Dovedu si představit, že zhruba polovina lidí postižených sexuologickými problémy jen s ostychem vyhledává odbornou pomoc. V Čechách není zvykem přijít za sexuologem se svými potížemi. Přitom jimi trpí tisíce lidí, uvážíte-li, že erekční potence mužů se de facto snižuje od osmnácti let. Občas ke mně zabloudí nějaká nešťastná známá od kolegy, chce radu k manželskému sexu a já jí nemohu říct nic víc než: „Promluvme si o tom, ale příště u toho musí být i váš partner. Rekněte mu, že je to přece pro něho důležité!“ Nečež nejčastější odpověď zní: „No jo, ale on mi sem nepůjde.“ Ti muži se budou raději dál trápit nebo hledat nějaké receptury z časopisů. V nich se ovšem rady střídají od boku a většinou nejsou úspěšné.

Jak se díváte na dnešní obrovskou medializaci sexu?

Bude-li to takhle pokračovat a posedlost sexem bude vlastní nejen satyrům, erotomanům a nymfomankám, ale i médiím - hlavně bulvárnímu tisku, nočním pořadům v komerčních televizích a na Internetu -, pak začínám věřit už jen na evoluční záchranu. Na spásu, kterou nám nachystá

trestající příroda. Příroda dala lidem, stejně jako jiným živočichům, sex ve spojení s reprodukcí. Začínám si však zoufat, že se to změní - až k převaze bezpohlavních vztahů. Že totiž dvojice, muž a žena, budou hledat ryzí citové pouto a žít spolu jen emočně, aniž by braly zřetel na postel. Ale protože reprodukce musí zůstat zachována, párový sex by se pak odehrával v laboratoři.

Nemyslíte, že tohle je těžko představitelná budoucnost lidstva?

Jistěže to zní absurdně, ale znám hodně lidí traumatizovaných, ba přímo zděšených například některými televizními pořady o sexu. Pro ně je modelem zdravý, normální sex, plný lásky, sympatií, tělesné přitažlivosti s výhledem na poskytnutí slasti sobě i partnerovi. Čili erotika s altruistickým nábojem, případně s reprodukční nezbytností - mít dítě. Ovšem některé zveřejňované sexuální praktiky tohle nivelizují a rozbiřejí.

Pojdme mluvit o dílech malíře Dubroky. K zahájení jedné z vašich úspěšných výstav napsal Milan Kundera: „Sexuolog, který nechce poděsit své pacienty,

se nesmí smát. Ale co má dělat, když jeho největším darem je smysl pro humor? Abych mohl odpovědět, pozměním k tomu účelu lehce Wittgensteinovu větu: o čem se nedá mluvit, musí se namalovat. Takto došlo k zázračnému zrodu podivuhodného malíře Dubroky.“ To se vám asi dobře poslouchá?

Francouzský filozof Merleau-Ponty říká, že malířství je věc ducha a oka. Zapomíná však na třetí faktor - na ruku. Ta moje na tom není malířsky nejlépe. Než se dám do práce, vidím obraz ve skvělých představách. Další ani Ernst by to tak nezvládl. Pak ale přijde ke slovu má nemalířská ruka a nastane druhá fáze - boj nad plátnem. Z dokonale prvotní představy musím ubrat, malovat jen to, co zvládnu. Proto se ani tolik nezajímám o abstrakci tvarů, ale jde mi spíš o příběh, který se odvíjí ze zkušeností mých dřívějších pacientů nebo ze znalostí určité erotické situace. Zlatý přítel Buckingham! Mé malířství je proto figurální a vyjadřuje groteskní osudy lidí zasazené do groteskního prostředí. Přiblížte mi například příběh tohoto obrazu?

Jmenuje se Starý osamělý sexuolog už nic nezmůže, zejména když je přespolní. Vznikl v roce 2005 jako třetí v této tematické řadě a de facto završuje smutný osud jednoho člověka jednoho povolání. Jsou tu zpodobeny už samé ženské trosky a rovněž jedna troška mužská, což mají být marně léčené pacientky a pacient. Uprostřed výjevů s nahými těly je nápis: „Teprve v tomhle věku začínám tušit pravdu o věcech, které nelze napravit. To znamená být starý.“ Kdysi to řekl Thomas Stearns Eliot, nositel Nobelovy ceny za literaturu. A na obraze se shrbené a šedivě kolorované postavy sexuologa sedícího bezradně za stolem přímo vyzařuje stařecká bezmoc, pasivita, senilní demence. Že by to byl autoportrét?

To je přesně další poloha vaší tvorby - groteskní. Co všechno pod tímto pojmem vnímáte?

Komický aspekt života, střídání komických a tragických prvků. Groteskní situace je komická zpravidla pro přiblížející a tragická pro její obě. Budu moc rád, budou-li z mých obrazů vyzařovat příběhy a jejich groteskní - jak v té komické, tak i v té skrytější, tragické podobě.